

DE MUNT KLAPPER

EUROPEES GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE vzw

Driemaandelijks tijdschrift

- 5 -

januari 1995

Het Gallische keizerrijk

Antoninianus van Tetricus II (274 na Christus) 7de uitgifte, atelier van Keulen

Vz: Buste van Tetricus II, met stralenkroon naar rechts; er rond; C(AIVS) PIVS
ESV(VIVS) TETRICVS C(AESAR) (Caius Pius Esuvius Tetricus,
kroonprins)

Kz: Tetricus II staat blootshoofds naar links; hij draagt een harnas en een over
zijn rug geworpen mantel; in de uitgestrekte rechterhand houdt hij een twijg
en in de linker een lans; er rond: PRINC(EPS) IVVENT(VTIS) (prins van
de jeugd)

Elmer, 781

Het Gallische keizerrijk

Het is bij de niet-numismaten een weinig gekend feit dat er in de Belgische
geschiedenis zoiets heeft bestaan als het Gallische keizerrijk, dat slecht 15 jaar
heeft geduurd (259-274). De numismaten kunnen echter moeilijk de massa munten
over het hoofd zien die van dit rijk bewaard zijn gebleven en die men zonder
problemen op elke muntenbeurs voor een paar honderd frank kan kopen.

Verantwoordelijke uitgever : H. VANHOUDT, Belsenakestraat 20, 3020 HERENT

Afgifte Kantoor Wetteren 1

In het midden van de 3de eeuw na Christus ging het niet al te best met het Romeinse Rijk. De Germanen maakten gebruik van elke politieke of militaire verzwakking van Rome om de Rijn over te steken en plunderend door Gallië te trekken en in 260 werd keizer Valerianus, op veldtocht in Klein-Azië, door de Perzische koning Shapur gevangen genomen. Deze liet de keizer levend villen en zijn huid in een tempel ophangen. Zijn zoon Gallienus volgde hem op, maar kreeg onmiddellijk af te rekenen met een aantal legergeneraals die elk voor zich een gooi naar de macht deden en daarbij telkens zonder dralen ook munten op hun naam lieten slaan. De zoon van keizer Gallienus, de jonge kroonprins Saloninus, was gouverneur van Keulen.

Generaal Postumus, de opperbevelhebber van het Romeinse Rijnleger, had een grote bende Germanen overvallen toen die, na een vruchtbare strooptocht in Gallië, met buit beladen de Rijn opnieuw wilde oversteken. Postumus had de buit onder zijn troepen verdeeld, doch Saloninus eiste ook zijn deel op. Het was in die tijd echter volslagen ondenkbaar om troepen buit te laten teruggeven, omdat die automatisch zouden gaan muiten. Postumus, die zelf een Galliër was (waarschijnlijk afkomstig uit Lyon) verkoos dan maar om zelf in opstand te komen. Hij nam Saloninus gevangen en stelde hem terecht en slaagde erin op korte tijd gans Gallië, Spanje en Engeland in zijn macht te krijgen.

Keizer Gallienus, die snel had afgerekend met de andere tegenkeizers keerde zich in 265 tegen Postumus. Deze werd verslagen en verschanste zich in een niet nader genoemde Gallische stad. Tijdens de belegering werd Gallienus echter door een pijl zwaar gewond, zodat de strijd onbeslecht bleef.

In 268 dreigde het Gallische rijk zich nog verder uit te breiden toen generaal Aureolus in Noord-Italië in opstand kwam en in Milaan munten sloeg op naam van Postumus. Gallienus kon hem verslaan, maar werd kort daarop zelf tijdens een putsch door zijn generaals vermoord.

Postumus onderging datzelfde jaar een gelijkaardig lot. Hij had eveneens af te rekenen met een opstandige generaal, Laelianus, die zich in Trier tot keizer van Gallië liet kronen, en natuurlijk zijn eigen munten liet slaan. Postumus versloeg Laelianus, maar omdat hij weigerde de stad Mainz, die tijdens de opstand de kant van Laelianus had gekozen, te laten plunderen, werd hij door zijn eigen soldaten gedood. Hij werd eerst opgevolgd door een zekere Marius, die al na enkele maanden werd vermoord, en dan door Victorinus, die werd vermoord in zijn tweede regeringsjaar. Vervolgens werd Tetricus, een rijke senator en gouverneur van Aquitanië, tot keizer gekroond in zijn woonplaats Bordeaux.

Tetricus leverde verschillende zegerijke veldslagen tegen de Germanen, waarover allusies terug te vinden zijn in de muntslag. Hij verlegde de keizerlijke hoofdstad van Keulen naar Trier en benoemde zijn jonge zoon (die ook Tetricus heette en voor de gemakkelijkerheid Tetricus II genoemd wordt) tot caesar, wat zoveel wil zeggen als troonopvolger.

Intussen hadden te Rome eveneens verschillende keizers elkaar in sneltempo opgevolgd, maar uiteindelijk had keizer Aurelianus (270-275) de situatie opnieuw voldoende in handen om te trachten het Gallische keizerrijk terug bij het Romeinse rijk te voegen. Er volgde een invasie door Aurelianus waarbij Tetricus zich overgaf en er zelfs een topfunctie in Italië aan overhield. Zo eindigde dan het Gallische keizerrijk.

De munt

De afgebeelde munt is een van de laatste van het Gallische keizerrijk. Ze heeft helemaal hetzelfde voorkomen als dat van de Romeinse munten die in dezelfde periode werden uitgegeven. Beide muntsoorten circuleerden trouwens tezamen. In de muntschat van Saint-Mard (Virton) bijvoorbeeld waren er op de 5.684 gevonden exemplaren minder officiële Romeinse munten dan stukken van het Gallische rijk. De puntige stralenkroon van de keizer geeft de waarde van de munt aan (de keizers droegen een lauwerkrans op de denarius en een stralenkroon op de antoninianus, die een waarde had van 1 ½ denarius) en wijst er op dat de Romeinse keizers zich met de zonnegod vereenzelvigden. Het zilveragehalte van de antoninianus ging in de hier besproken periode fel achteruit, zowel in het Gallische keizerrijk als in het Romeinse rijk. De munten van Postumus hadden een merkkelijk beter gehalte dan die van zijn Romeinse concurrenten, doch op het einde van de regering van Tetricus was het zilveragehalte teruggevallen tot 0,32 %. De munten van Postumus waren toen volledig uit de circulatie verdwenen en gedeeltelijk omgesmolten om er gedevalueerde antoniniani van te maken. De Gallische keizers beschikten over een paar uitmuntende graveurs (betere zelfs dan in Rome), die op de gouden aurei enige van de mooiste creaties van de oudheid hebben tot stand gebracht. Maar ook de antoniniani waren van een goede afwerking. Men heeft niet altijd die indruk omdat er enorm veel eigentijdse imitaties van deze munten in omloop waren, met een veel slordiger afwerking. We weten niet of deze uit valsmuntersateliers kwamen of uit ateliers die van officiële zijde gedoogd werden. Ze maken in alle geval een belangrijk deel uit van de muntschatten uit die tijd die in België gevonden worden.

Tot voor de Tweede Wereldoorlog werd aangenomen dat de Gallische Keizers hun munten sloegen in Lyon. In zijn beroemd artikel “Die Münzprägung der Gallischen Kaiser in Köln, Trier und Mailand” (Bonner Jahrbücher, 146, 1941, later ook als boek verschenen) bewijst Georg Elmer echter dat de Gallische keizers alleen in Trier en Keulen aangemunt hebben. Het atelier van Keulen had twee werkplaatsen, die elk verschillende typen sloegen en het atelier van Trier had er slechts één. Met enige oefening kan men de producten van de twee ateliers van elkaar onderscheiden. De munten van Trier worden gekenmerkt door een hoger relief, gekrulde haren, een grotere muntplaat en grote letters; deze van Keulen door een vlakker relief, kleine sierlijke letters en een kleinere muntplaat.

De Gallische keizers hebben op hun munten niet zoveel propaganda voor het regime gemaakt, vermoedelijk omdat deze stukken hoofdzakelijk circuleerden onder een ongeletterde bevolking. De keerzijdetypes dienden vooral om de verschillende muntuitgiftes van elkaar te onderscheiden. Nu en dan is er toch een historische allusie, zoals op de hier besproken munt, waar de benoeming van de jonge Tetricus II tot prins van de jeugd wordt vermeld, een titel die ook aan jeugdige kroonprinsen te Rome werd verleend. Tetricus junior zou deze titel gekregen hebben ter gelegenheid van het vijfjarig regeringsjubileum van zijn vader.

H. Dewit